

איסור מכנה שם וחומרתו

איסור מכנה שם

א. לא יכנה אדם שם לחבירו שנאמר (ויקרא כ"ד) לא תונו איש את עמיתו¹.

חומר העון

ב. נוח לו לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חבירו ברכים² והמכנה שם לחבירו אין לו חלק לעולם הבא³.

הקדמה מחכם אחד שליט"א:

איתא בב"מ נ"ח ב' כל היורדים לגיהנום עולים חוץ מג' שיורדים ואינם עולים וכו' והמכנה שם רע לחבירו ועי' בתוס' וברמב"ם פ"ו מדעות ובמגילה כ"ז ב' והיוצא מהם הוא ג' דברים:

א) קריאת שם כנוי גנאי לחבירו שחמור מכל הונאת דברים ויורד לגיהנום ואינו עולה, ולתוס' במגילה כ"ז ב' היינו רק בפגם משפחה.

ב) אונאת דברים כולל ציעור חבירו, שיש לו חלק לעוה"ב אם עשה תשובה ואם לאו יורד ועולה.

ג) ממדת חסידות היא שלא לקרוא בכנוי אפי' שכבר מכונה כך ואין מתכוון לביישו כמבואר במגילה כ"ז ב' [ולתוס' שם, כל כנוי שאינו פגם משפחה מדת חסידות לימנע גם בזה]. ועי' באורחות צדיקים שער הבושה שכתב אם יחפוץ לדבר על מי שיש לו כנוי גם שלא בפניו יאמר פלוני ממקום פלוני או בנו של פלוני או יאמר סימנים עד שיהא ניכר זולת הכינוי.

1. עי' סוגיא דב"מ נ"ח ב' ויתר הפרטים יבוארו אי"ה לקמן.

2. ב"מ נ"ט א' ופסק כן רבינו יונה בשע"ת ש"ג אות קל"ט, ועי' בפירושו לאבות פ"ג מי"א, ועי' תוס' סוטה י' ב' ד"ה נח דהא דלא חשיב בפסחים כ"ה א' בהדי ג' עבירות שאין עומדים בפני פקד"נ דלא חשיב אלא עבירות המפורשות בתורה משא"כ זה. ובהערות למסכת ב"מ ממרן הגרי"ש אלישיב תמה מברכות י"ט א' דהרואה כלאים אצל חבירו פושטו ואפילו בשוק וצ"ע דמבואר שמותר להלבין פני חבירו בשביל לאפרושי מאיסורא וא"כ מדוע תמר לא הלבנה פני יהודה כדי להפרישו, ותירץ דלהציל עצמו ע"י הלבנת פנים בזה אמרו יורג ואל יעבור אבל לאפרושי מאיסורא לא אמרינן כן. אמנם המאירי בסוטה ובברכות מ"ג ב' כתב דרך הערה אמרו נוח לו לאדם וכו' משמע שאינו חיוב וא"צ לעשות כן ועי' עוד במאירי סנהדרין י"א ב'. ועיין עוד בזה"ק משפטים דף קכ"ב א' אמר רבי יוסי כל מאן דקרי לחבריה בשמא דלית ביה וגני ליה אתפס במה דלית ביה דאר"ח א"ר חזקיה כל מאן דקרי לחבריה רשע נחתין ליה לגיהנום [ועי' קדושין כ"ח א'] ונחתין ליה לעלוה בר אינון חציפין דאורייתא דשרי ליה לאיניש למקרי להו רשע, ועי' בראשית חכמה שער הקדושה פ"ג אות נ"ד ארז"ל הכל יורדין לגיהנום ועולין חוץ מהמכנה שם וכו' והבא על א"א הרי שהשוו מכנה ש"ר לבא על א"א שהוא מן העבירות החמורות שיהרג ואל יעבור וכיו"ב כתב בשערי תשובה לר"י שער ג' אות ק"מ ועי' תוס' סוטה י' ב' ד"ה נוח, והראוני עוד בספר קיצור של"ה באות שין וז"ל: וארז"ל וכן המכנה ש"ר וכו' ותימה גדולה על עורן ושגגון בעולם החוטאים בזה ומאבדים את עצמם על כן שומר נפשו ירחק מהם, רש"ל כשהי' שומע אפי' תלמידיו שאמרו כי היה המקשה משוגע או האיקר היה "גרייזר" [היינו משובש] וכיו"ב הי' מכה אותם מכות מדרות אלא היה מרגיל

סגולה לאריכות ימים

ג. האמוראים נשתבחו שהאריכו ימים הרבה מפני שלא כינו שם לאחר ⁴.

¹²³⁴⁵⁶⁷ה"ח

גדר ואופני האיסור

דין כנוי בשם שבוש ממנו

ד. לא יקרא אדם לחבירו בשם שהוא בוש ממנו ⁵ ואם אינו בוש בשם זה מפני שנתרגל לכינוי, אם המכנה מתכוין לביישו אסור ⁶ ואם לאו, ברמב"ם משמע שאסור ובשו"ע משמע שמותר ⁷.

לתלמידיו שיאמרו בלשון כבוד, כגון דברי המקשן אינם מובנים לי לרוב עומקם, וכה"ג כתב ג"כ השלה"ק במס' ר"ה הצעות לתשובה האחד עשר.

3. ב"מ נ"ח ב' ורמב"ם פ"ו מדעות ה"ח ובפ"ג מתשובה הי"ד וע"ש בבס"מ.

4. עי' תענית כ' ב' ובמגילה כ"ז ב' כ"ח א', ודעת תוס' במגילה שנשתבחו שלא כינו אפי' שם שאינו גנאי והתוס' רא"ש במגילה כתב שהשבח שנשתבחו הוא שלא רצה לומר אפילו בן פלוני דבר אלי כמו שקוראים העולם אלא קוראו בשמו עכ"ל. ועי' בתוס' תענית (שם) והנה במגילה כ"ז ב' כ"ח א' נשתבחו אמוראים בכמה דברים שבהם האריכו ימים, ובמהרש"א תענית כ' ב' כתב על מה שאמרו בגמ' תענית שם כמה דברים שבהם האריכו ימים דרובן דחשיב שם הם עבירות גדולות ומשום דרובא דעלמא נכשלים בהם התפאר בהם הוא שלא נכשל בהם, אמנם לא כן משמע במאירי שם דמשמע שהוא רק שבח, אמנם בשבחים שמובאים בגמ' מגילה משמע בתוס' שהאריכו לבאר שמכנה שם האמור התם הוא חומרא, ועי' במאירי ובמהרש"א במגילה שכתבו שהם הנהגות ומדות טובות ולא מעיקר הדין וצ"ע אם יש לדמות הני ב' סוגיות, ועי' ספר חסידים סי' ר"י שכתב אם ראית ת"ח שהאריך ימים דע לך שהוסיף דקדוקים על חבירו דברים שאינם כתובים בתורה שהרי בפירוש אמרו במס' מגילה במה הארכת ימים ואין שם דבר אחד מן התורה אלא דקדוקים של סברא שאינן של תורה, ועי' מסילת ישרים ריש פרק י"ט.

5. רמב"ם פ"ו מדעות ה"ח וש"ע חו"מ סי' רכ"ח ס"ה והמקור מב"מ נ"ח ב'. ובנותן טעם להעתיק דברי הספר חסידים סי' תקע"ד אדם שיש לאביו כנוי שם לגנאי לא יזכיר לו אדם שם אביו וע"ע בסי' תרל"ה, וכוונתו שאפי' שלא קורא לו כשם אביו רק מזכיר לו מ"מ אין ראוי.

6. ב"ח נ"ח ב' מכנה היינו מלבין אע"ג דדש ביה בשמיה, פירש"י כבר הורגל בכך שמכנים אותו כן ואין פניו מתלבנות ומ"מ זה להכלימו נתכוין [וכן פסק בקיצור שו"ע סי' ס"ג ס"ג], אמנם ברבינו יהונתן מלוניל בב"מ דף ל"ג א' פירש דאפ"ה מיחייב שא"א שלא נתבייש [ונראה רא"י לזה מסנהדרין צ"ד א' דאמרי אינשי גיורא עד עשרה דרי לא תבוז ארמאי באפיה, והיינו שתמיד נשאר עוד צער] וראיתי י"מ שגם זו כוונת רש"י, שמצטער אלא שאין פניו מתלבנות [ועי' במהרש"א שתמה על רש"י שיהא נענש רק על כוונתו להכלים שהרי הלה לא נכלם], אמנם בל' הרמב"ם פ"ו מדעות ה"ח ו'לא יקרא לו בשם שהוא בוש ממנו' משמע שאם לא בוש מותר אעפ"י שמתכוין לבייש, אכן בפ"ג מתשובה הי"ד כתב שאין לו חלק לעוה"ב לקורא לחבירו בכינוי, ומשמע מלשונו שם דאפי' אם הלה לא מתבייש וכמש"כ הכס"מ שם, וע"ש שכתב עוד דאי דש ביה בשמיה ואין מתכוין לביישו שרי ובוחר לבבות הוא ידע, ובשו"ע חו"מ דכ"ח ה' פסק יזהר שלא לכנות שם רע לחבירו אע"פ שהוא רגיל באותו כנוי אם כוונתו לביישו אסור. ועי' ח"ח כלל ב' בבמ"ח הערה כ"ח.

7. הנה הרמב"ם פ"ג מתשובה הי"ד כתב יש עבירות קלות ואעפ"כ אמרו רז"ל להתרחק מהן ואלו הן המכנה שם לחבירו, וכתב הכס"מ דמדלא כתב המכנה שם רע כלשון הגמ' משמע אפי' אינו מתכוין לביישו אסור [ובמהרש"א ב"מ נ"ח ב' בח"א משמע ג"כ שהבין כן ברמב"ם], ושוב הראוני

כנוי שאינו בוש ממנו, וכנוי לשבח

ה. ממדת חסידות להחמיר בכנוי אעפ"י שאינו גנאי ולא בוש ממנו⁸ ומ"מ כנוי לשבח משמע דלכו"ע מותר⁹.

פגם משפחה

ו. דעת התוס' דאיסור מכנה שם היינו רק בפגם משפחה¹⁰ ויש מחמירים בכל גווני¹¹.

אם דווקא בפניו, וברבים

ז. איסור מכנה שם הוא דוקא בפניו אבל שלא בפניו לא [ויש בזה איסורים אחרים]¹² ודוקא כשהיו שם רבים [ואם בינו לבין עצמו זה איסור אחר]¹³.

ה'תשס"ט

אוצר החכמה

לדברי רבינו יונה ז"ל בספר היראה וז"ל: אל תקרא שום אדם בכינויו אפי' שלא בפניו ואפי' לומר לאדם כדי שיוכל להכירו, אך דחוק עצמך בענין אחר פלוני בן פלוני עד שיכירהו. [ועי' באורחות צדיקים שהובא לעיל בהקדמה שקודם ההערות לסעיף א'], אמנם מדת חסידות ודאי יש כמש"כ הבן איש חי (בספרו בניהו עמ"ס מגילה כ"ח) לבאר ההבדל בין חניכתו לחכינתו שחכינתו הוא כגון מאליהו לאלים וכיו"ב וחניכתו הוא לקרוא בשם המשפחה ואותו אמורא נזהר להזכיר שמו ממש. ודברי השו"ע הם בחו"מ סי' רכ"ח ס"ה, ועי' בויק"ר אמור פרשה ל"ב אות ה' בשביל ד' דברים נגאלו ישראל ממצרים וכו' לא שנו את שמן ראובן ושמעון נחתין ראובן ושמעון סלקין לא היו קורין ליהודה רופא ולא לראובן לוליאני ולא ליוסף לסטים ולא לבנימין אלכסנדר, וע"ש ברד"ל שאין הכוונה לגנאי ומוכח שמעיקר הדין שרי והם החמירו על עצמם.

8. כן כתב תוס' מגילה כ"ז ב' ד"ה ולא כיניתי והרשב"א שם וכ"ה במאירי ב"מ נח; וכתב בהגהנת היעב"ץ (במגילה) שהטעם כי מראה שאינו חשוב כ"כ עד שיקראנו בשמו עי"ש עוד ועי' כתובות כ"ו א' והיו קורין אותי יוחנן אוכל חלות, ולכאור' אינו גנאי ואדרבה שבח הוא לו שהוא כהן.

9. בתוס' תענית כ' ב' כתב שדוקא לגנאי אסור אך לשבח מותר ועי' בפירוש השם אורחותיו [למרח' הגר"ח קנייבסקי] על אורחות חיים להרא"ש באות ט' שהביא שמצינו הרבה בתלמוד שכינו לשבח כגון רב [גיטין ו' א'] רבי [אבות ריש פ"ב] אריוך [קידושין ל"ט א'] שקוד [כתובות מ"ג ב'] סיני [עירובין ל' א'] וע"ע בעירובין כ"ב ב' קרקפנא חזיתיה לרישך בי עמודי ופירש"י בעל הגולגולת כלומר אדם חשוב ועי' עירובין ע"ב ב' ר' יהודה הסבר פירש"י ע"ש חורפיה קרי ליה הכי ועי' מ"ק י"ב א' אמר להו סיני וע"ע בדברי החור"י להלן ס"ק י"ט.

10. תוס' מגילה כ"ז ב' ד"ה ולא.

11. מאירי מגילה שם, וכן משמע מדבריו בתענית כ' ב' שמכנה שם היינו לאו דוקא בפגם משפחה, ובתוס' מנחות ל"ז א' ד"ה ר"י החוטם משמע שכנוי אינו רק בפגם משפחה. והנה אדם ששמו בלשון הקודש כגון מנחם ובאידיש זהו מנדל בודאי שאין זה כנוי אם קורא לו מנדל וכן זאב שבאידיש הוא וואלף או צבי שהוא הירש, אא"כ מתכוין לגנאי, אמנם אם קורא לו במשמעות גרועה כגון מי ששם משפחתו שטיין שבלשון הקודש פירושו אבן ואחר קוראו אבן בודאי הוא גנאי ואסור (מאמור"ר שליט"א).

12. בגמ' ב"מ נ"ח ב' משוים מכנה למלכין והיינו שמלכין זה בפניו וה"ה מכנה שם ומה שכתבתי שעובר איסורים אחרים הכוונה לח"ח בפתיחה לאוין אות י"ג דכל שמבייש חבירו בינו לבין עצמו עובר בלא תונו ואם לא הי' המכונה כאן רק אחר הלך וסיפר א"כ עובר המספר משום לה"ר ועי' באורחות צדיקים שער הבושה שכתב שגם שלא בפניו לא יכנה ואין זה סתירה להנ"ל די"ל שהוא משום איסורים אחרים וכנ"ל, ומרח' הגר"ח קנייבסקי הראה לי שבב"ק פ"ו ב' נסתפקו ביישו ומת מהו וכו' הכי קמיבעיא ליה משום כסופא הוא והא מיית ליה ולית ליה כיסופא או דילמא משום זילותא הוא והא אזוליה, והרמב"ם פ"ג מחובל ומזיק ה"ג פסק דמת בתוך שנתו ולא הרגיש בבושת

מכנה חבירו "יעקא"

ח. מרן החזו"א זצ"ל סבר שהמכנה את חבירו "יעקא" [פי', שמוצאו מארץ גרמניה] עובר על איסור מכנה שם¹⁴.

דוקא ברגיל לכנות

ט. איסור מכנה שם זהו רק כשמכנה את חבירו בכינוי מפורסם [כדלעיל סעיף ד'] או שמכנה אותו תדיר אבל אם מכנהו רק פ"א או ב' מותר¹⁵.

קטנים ועבדים

י. האיסור לכנות שם הוא גם בקטן ועבד¹⁶.

אופנים שמותר לכנות

מסכים שיכנו אותו

יא. מי שמסכים שיכנו לו שם מותר לכנות לו שם, אבל אם למשפחתו נגרם בושה מכך אסור¹⁷.

אין גובין בושת זו ואם תפשו היורשין אין מוציאין מידן, וכ"כ בשו"ע חו"מ סי' ת"כ סל"ה, אמנם אכתי נראה שמכנה שם אין בזה אלא איסור מבייש חבירו וצ"ע.

13. שהרי בגמ' ב"מ נ"ח ב' השו' מכנה למלבין, ובמלבין אמרי' בגמ' המלבין פני חבירו ברבים, וגם באבות פ"ג מי"א תנן המלבין וכו' ברבים, ובביצה כ"ד א' שאינו מקניט פני חבירו ברבים, וכ"ה ברמב"ם פ"ז מדעות ה"ה לענין לה"ר, ועי' בפ"ג מחובל ומזיק ה"ה ע"ש. ובחפץ חיים פתיחה לאוין אות י"ג ובגדר רבים לגבי זה כמה הם, צ"ע בזה. וממרון הגר"ח קנייבסקי שמעתי שיתכן שהכוונה בפני שלשה כמו שמצינו בנודר ע"ד רבים שהיינו לכל הפחות שלשה (עי' גיטין ל"ו א' וכן נפסק בשו"ע יו"ד סי' רכ"ח סכ"א). ושור' בספר מעשה איש חלק ה' בסופו בקונט' חבל יעקב אות כ"ג ששמע ממרן הקה"י דרבים היינו עוד שנים בלעדי המלבין ובראש הקונטרס נדפס הערות ממרון הגר"ח ק' וציין על זה גיטין ל"ו א' וכו"ל. וכ"כ בשו"ת בנין ציון להערות לנר בסי' קע"ב בשם תיבת גומא להפרמ"ג.

14. כן שמעתי ממרון הגר"ח קנייבסקי, והטעם שהרי מתכוין לגנותו.

15. כן דעתו של מרן הגר"ח קנייבסקי זצ"ל במכתב: נראה דכל האיסור היינו בקורא לו תמיד כן אבל אם קוראו פ"א או ב' אין קפידא כי בדרך בדיחותא קאמר ובוזה ניחא שמצינו בכמה מקומות שלא הקפידו ע"ז עי' סנהדרין נ"ט ב' מגילה ט"ז ב' [צ"י י"ד ב'] כריתות ח' א' פסחים ע' ב' חולין ק"י א' שבת קכ"א ב' נדה י"ב ב' ועוד בכמה דוכתי עכ"ל. וכבר האריך בזה חכ"א שליט"א לפלפל בזה. [נדפס בסוף הקונטרס].

16. עי' ב"ק פ"ו א' קטן בר בושת הוא וכו' דמיכלמו ליה ומיכלם, ולענין עבד דעת רבי יהודה דאין לעבדים בושת עי' בנדה מ"ז א' אמנם זה לא נפסק ברמב"ם פ"ט מעבדים ה"ח ע"ש.

17. כדאי' בכתובות מ"א א' דלמא לא ניחא להו לבני משפחה (מרן הגר"ח קנייבסקי). ועי' ספר חסידים סי' תקפ"א שנים שהיו בעיר כגון ראובן ושמעון והנה שמעון מכבד את ראובן לא יניח ראובן לשמעון לכבדו בדבר שיתבייש שמעון כגון שאין דרכו של שמעון להביא מים מן הבאר, ואם שמעון אינו חושש אבל למשפחתו יש גנאי בדבר לא יקבל ראובן משמעון שיכבדנו ע"כ. מוכח שחיישינו לכבוד המשפחה, ועי' ג"כ כתובות מ"א א' דלמא לא ניחא להו לבני המשפחה. (ועי' שו"ת אורח חיים סי' ק"א).

לכנות על שם מומו

יב. מותר לקרוא לבעל מום על שם מומו אם אינו מתבייש בזה¹⁸.

ה'תשס"ז 1234567

בדרך בדיחותא

יג. מותר לכנות לחבירו שם בדרך בדיחותא¹⁹.

על שם מעשה טוב שעשה

יד. מותר לכנות אדם על שם מעשה טוב שעשה כגון נקדימון שנקרא כן ע"ש שנקדה לו חמה בעבורו²⁰ וכן על שם מעלה טובה שיש לו²¹.

על שם אומנותו

טו. מותר לכנות חבירו ע"ש אומנותו כגון פלוני הסנדלר²² מפני שלא אמר שזה שמו אלא שזה מלאכתו ועיסוקו [ואם מתכוין לגנותו בודאי אסור] אך לקראו סנדלר בלבד אסור²³.

בש"ת מהר"ם מלובלין סי' ק"ב שדן בכנוי שנכתב בגט, שכיון שהיהודים קורין אותו בכנוי זה ואינו מקפיד כ"א על הנערים שאינם בני גילו ואמר בעצמו [המגרש] שאינו גנאי לו, הואיל ואינו שם גנאי יש לכתבו כי לאו בהקפדה תליא מילתא כי אם בגנות עכ"ד וע"ש עוד).

18. כן שמעתי מהגר"ח קנייבסקי, ועי' ב"מ פ"ה ב' קטינא חריך שקיה, וע"ע במכילתא משפטים פר' א' עה"פ כי תקנה עבד, יכול תקראנו עבד לשום בזיון ת"ל כי תקנה עבד עברי התורה קראתו עבד בעל כרחיה, וביארו מפרשי המכילתא שהכוונה התורה קראתו עברי ללמדך שלא לקרותו לשום בזיון, ובנצי"ב שם ציין לתו"כ פר' בהר פרק ו' ה"א ע"ש. ועי' בתוס' רעק"א למשניות פאה פ"ח מ"ט.

19. וכמובן כשחבירו מבין שהוא דרך בדיחותא (מרן הגר"ח קנייבסקי). והמקור מתוס' פסחים קי"ב א' ד"ה צוה שכתבו דבן עזאי קרא לר"ע קרח אעפ"י שהוא גנאי כי הוא בדרך בדיחותא וע"ע בתוס' ב"ב קי"ג א' ד"ה ומטו שהאריכו שקרחה הוא לשון גנאי.

20. תענית כ' א', וכן בשבת קמ"ז ב' לא ר' נהוראי שמו אלא ר' נחמיה ולמה נקרא שמו ר' נהוראי שמנהיר עיני חכמים בהלכה, ובב"ב ק"י א' וכי שבואל שמו והלא וכו', ובסנהדרין ל"א ב' לדזיו ליה כבר בתי' וע"ש ברש"י מעשה במר עוקבא, וכן חנן הנחבא שהי' מחביא עצמו בבהכ"ס כדאי' תענית כ"ג ב', וכן בחוני המעגל שצר צורה (שם כ"ג א'), ובב"מ פ"ה א' קטינא חריך שקיה. וראיתי בספר 'הזהירו בכבוד חבריהם' בשם הר"ר ישראל קולודנר שהוכיח מהא דר"ז קטינא חריך שקיה (שבדק עצמו באש) וכן מהא דלוי איטלע כאשר אחוי קידה לרבי בסוכה נ"ג א', שכנוי המזכיר דבר טוב אין בזה איסור. וכן הוכיח מב"ב קכ"ג א' דאיתא התם דהא דכתיב ועיני לאה רכות אינו גנאי וכו' אלא שבח עי"ש עוד. וביותר מצינו שם גנאי על שם מעשה טוב, עי' בדברים רבה פרשה ד' אות ח' אבין רמאה ולא שהי' ח"ו רמאי אלא וכו' ע"ש כל הענין. אמנם בספר חו"י סי' קנ"ב הובא בסוף ספר ח"ח ביאר באופן אחר דהטעם בכל הני דוכתי שהאמוראים קראו לחבריהם במילים חריפות מפני שכינוי כגון תרדא לא נמנעו מלקרותו לפי שהיו חבריהם גדולים מהם ולא קפדי כלל ומה שאמרו שר' אבהו קרא לר"ז יארוד נאלי (סנהדרין נ"ט ב') ופירש"י תנין ומספיד, יל"ע טובא דלכא' קשה מה ענין הספר לכאן, וצ"ל שלשבח התכוין שהי' תמיד מתאכזר על גופו לענות נפשו א"כ לכן שרוי בהספד ובדאגה, עכ"ד בקיצור.

21. עי' סנהדרין ס"ט ב' יסכה זו שרה ולמה נקרא שמה יסכה שסוכה ברוח הקודש, ובהוריות י"א ב' שלום שהיה שלם במעשיו, ובב"ב ט"ו א' ששנותיו כעץ ומגין על דורו כעץ.

כינויים שמצינו בש"ס

כינויים חריפים שמצינו בש"ס

אוצר חכמות

טז. מה שמצינו בהרבה מקומות בש"ס כינויים חריפים ²⁴ כי לא התכוונו לכנות האדם אלא את דבריו ²⁵ עוד י"ל שפ"א או ב' מותר לכנות שם וכדלעיל סעיף ט'.

היו מכנים על שם עירו או פרטים אחרים

אוצר חכמות

יז. פעמים הרבה מצינו בגמ' שהיו מכנים על שם עירו ²⁶ או על שם שמועה שאמר ²⁷ או על שם בגד מסוים שהי' לובש ²⁸ או כל סימן אחר ²⁹ כדי שיזכרו מי זה [שהרי היו תנאים הרבה בעלי שם דומה].

22. עי' שבת כ"ג ב' ר' אבין נגרא, ובתענית כ"א ב' אבא אומנא, ובב"מ קי"ט א' אפרים ספרא, ובמ"ק כ' א' ר"י נפחא, ובחגיגה ט"ו ב' נימוס הגרדי, וכתובות כ"ב א' ר"א שר הבירה.

מקור: 1234567

23. והחילוק הוא שכשקורא פלוני הסנדלר א"כ קוראו בשמו רק מוסיף במה עסוקו אך כשקוראו ע"ש מלאכתו בלבד א"כ קוראו ע"ש מלאכתו, ובוזה יש ליישב מה שכינו אחי יוסף את יוסף "בעל החלומות" (בראשית ל"ז) ולא חששו ללאו דמכנה שם, כי לא קראו שמו בעל החלומות רק הגדירו שהוא בעל החלומות (מאמור"ר שליט"א). וכע"ז אמר לי מרן הגר"ח קנייבסקי שבודאי אין איסור לומר "הנה פלוני הולך לביהכ"נ" כי לא מכנה את שמו וכ"ז פשוט. [והנה בכינוי ע"ש המלאכה שמצינו בגמ' כגון ר"י הסנדלר יתכן שאין רא"י דאדרבה שבח הוא להם שאפי' שעובדים מ"מ עוסקים בתורה, ועי' ברמב"ם פ"א מת"ת ה"ט גדולי חכמי ישראל היו מהם חוטבי עצים ומהם שואבי מים ומהם סומין ואעפ"כ היו עוסקין בתורה ביום ובלילה וכו'] וע"ע במדרש שוח"ט תהילים מזמור י"ז ד"ה דבר אחר תפילה לדוד וכו' למה נזכר שם שני גרדיים ע"ש.

24. אציין מקצתם: הוצאה את (קדושין נ"ח ב'), הקרח הזה (בכורות נ"ח א' ותוס' בכמה מקומות (ב"ב ק"ג א' שבת ק"נ א' ועוד) האריכו להוכיח שגנאי הוא ועי' לעיל הערה י"ח), עיאי מי קורא לך (מ"ק ט"ז ב'), תרדא (ב"מ כ' ב'), יארוד נאלי (סנהדרין נ"ט ב'), לאו המנונא וכו' אלא קרנונא (קדושין כ"ה א' ועי"ש תוס' ובערוך), אבין תכלא (פסחים ע' ב'), והראוני בס' יאיר און (ערך שיננא) שכתב שמה שמצינו בש"ס כינוי שיננא עשו כן משום עין הרע, דאל"כ הוי מכנה שם ע"ש, ודבריו תמוהים מאוד דמה סברא להתיר משום זה וכנראה ידע דניחא ליה והכל לפי הענין (רש"י גי'ו). והנה בכל הני מקומות שמצינו בגמ' שכינו י"ל ע"ז בפשטות שהסכימו שמכנים אותם [כמש"כ החו"י, לעיל ס"ק י"ט] ומ"מ עדיפי משני הכא.

25. ועי' בספר חסידים סי' תתקע"א ח"ל: שנים שמתוכחים יחדיו לא יאמר אדם לחבירו חכם מה אתה אומר כי משמע שאומר לו שוטה, וכוונת הס"ח בודאי אינו מצד מכנה שם אלא משום שלא לבזות הזולת.

26. ביצה כ"א א' שמעון התימני ופירש"י מתמנת הי' כדכתיב (שופטים ט"ו) שמשון חתן התימני מתמנת, ושם ל"ו א' מר עוקבא ממישן ובמגילה ד' א' עולא ביראה ופירש"י ע"ש עירו ובמ"ק כ"ב א' בני הצלפוני (פירש"י שם מקום) ב"ב ע"ח א' נחום המדי.

27. כ"כ המהרצ"ח ב"מ נ"ד א' ע"ד הגמ' א"ר יצחק מגדלאה והביא דוגמאות לאמוראים שנקראים ע"ש שמועה שאמרו כגון ר' זהומאי ע"ש הלכתו בברכות נ"ג ב' ע"ש עוד דוגמאות, ועי' במהרצ"ח נזיר י"ג א' [ואגב הק' חכ"א שליט"א דלדברי המהרצ"ח א"כ אין זה שמו ולא אמרו דבר בשם אומרו וצ"ל שאם כולם מבינים למי מתכוין נחשב שאמר בשם אומרו].

28. עי' עירובין ע"ב ב' ר"י הסבר ובתוס' שם ובערוך ערך סברא פירשו שהכוונה כעין מצנפת ע"ש.

על שם אביו

יח. וכן מצינו שכינו שם לאמורא ע"ש אביו כדי שתתקבל שמועתו יותר³⁰.

¹²³⁴⁵⁶⁷אחיה

כינוי בתואר על רב

יט. י"א שהקורא לאדם חשוב רק בתורת הרב ולא מורנו הרב כמו שמתאים לו נחשב מכנה שם³¹.

ההוא סבא

כ. מה שכתוב בכמה מקומות בש"ס א"ל ההוא סבא³² י"א שהוא אליהו הנביא וצ"ל שאינו כנוי משום דבאמת בא בדמות זקן³³.

שם אביו

כא. אביו המוזכר בש"ס י"א שזה שמו ולפי"ז מה שלפעמים נקרא נחמני זהו ע"ש

29. ביצה ל"ב ב' רבה זוטא, מגילה ב' א' ר"ע סתימתאה, ופירש"י הרבה סתם משנה סתם רבי שהן דברי ר' עקיבא וי"מ סתימתאה כל הסתומין היו תלמידיו כדאמר בסנהדרין (פ"ו א') סתם משנה ר"מ סתם תוספתא ר' נחמיה סתם ספרא ר' יהודה וכולהו סתימתאי אליבא דר"ע. אך קשה בעיני לפרש כן שמצינו בכמה מקומות בשם ר"א ב"ר יוסי סתימתאי, רבי מנחם בר רבי יוסי סתימתאי, לקמן בפרק בני העיר (כ"ו א'). וע"ע מש"כ רש"י בבכורות ל' א' ד"ה תיתי, ובמ"ק י"ב ב' ר' שילא משלניא [אמנם יתכן כי נקראו כן כי הזכירו קודם עיר זו עישה] מ"ק כ"ו ב' אבא בר מרתא דהוא אבא בר מניומי, חגיגה ה' ב' ר' יעקב איש כפר חיטיא.

30. עי' תענית ג' א' תהא בריב"ב זמנין דקרי ליה בשמיה וזמנין דקרי ליה בשמיה דאבא והא מקמי דלסמכוהו והא לבתר דלסמכוהו, ופרש"י מקמי דלסמכוהו לא הוה חשוב וקרו ליה בשמיה דאבא וכו' [וכה"ג בעירובין נ"א, א']. ועי' ר"ה ל"א סוע"ב ואמר מילתא ואסתבר טעמיה וקבעיה רביה בשמיה, ובסנהדרין מ"א ב' כי הוה לימד הוה קרי ליה ריב"ז וכו' [ואגב, מוכח דכדי שתתקבל השמועה יותר לא חששו אפי' להא דאי באבות (פ"ו מ"ו) לומר דבר בשם אומרו ועי' עוד לעיל הערה 26].

31. כ"כ בפלא יועץ ערך "כנוי" דאינו טוב שאומרים אנשים 'הרב קארו' במקום 'מורנו הרב קארו' (בעל השו"ע זיע"א). [ובספר פתחי חושן ח"ד העלה בדבריו שאולי מתכוין רק לגדולי הדור] ועי' מ"ק י"ז א' יהודה חבירו ובכתובות ס"ט א' שלח לי רב הונא ענן ענן, וחולין קל"ז ב' אבא אריכא קרית ליה. ולענ"ד אפשר שמקילים מהגמ' בקידושין ל"ג א' דשאני מתא מחסיא דגיס בה רבנן מוכח שליבם הי' גס ברבנן וזה סיבה שלא הקפידו עליהם. עו"ל דלחברים מותר עי' ברכות כ"ז ב' מי בדלת וכו' ולא אמר מי בדיל. ועי' בספר חסידים סי' תתק"פ כשמוזכרין ת"ח שנפטר א"צ לומר ז"ל כמו שאין אומרים כשאנו קוראים בתורה על משה ועל אהרן ז"ל, וכ"ש באחרים. וע"ש בסי' תתקפ"א שכתב וכן אין כותבין ז"ל שהרי מר בר רב אשי כשהיה אומר בביהמ"ד בשם אביו היה אומר רב אשי ולא היה אומר ז"ל בתוך י"ב חודש שמת אביו אם מוזכר אותו אומר ז"ל וע"ש סי' תתקפ"ב אם אדם מדבר בשבח צדיקים בין יהודים בין גוים כגון אותו פלוני עשה לישראל אותה הטובה רשאי לומר זכור לטוב.

32. ברכות ה' ב' חולין ו' א' פסחים נ' א' ועוד.

33. דעה זו דההוא סבא הוא אליהו הובא בתוס' חולין ו' א', אמנם עי"ש בתוס' שהקשו ע"ז, ועי' מה שפירש רש"י במנחות כ"ח ב' ד"ה משמיה, ועיין בס' גופי הלכות הוב"ד בספר לקט כללי הגמרא ח"א עמוד קט"ז שכתב שבא בדמות זקן.

שגדל אצלן.³⁴ וי"א ששמו הוא נחמני וצ"ל שמה שנקרא אביי הוא מלשון שהי' מן האבות והגדולים בחכמה.³⁵

מתי צריכים לכנות שם

לכנות על שם מעשה גנאי

כב. פעמים רבות מצינו שהיו מכנים שם על מעשה גנאי שעשה, כדי להרחיקו ממעשיו שלא ישוב לעשות כן.³⁶

יהודי שהמיר

כג. יהודי שהמיר מכנין לו שם שנאמר (תהילים קל"ב) 'כמוהם יהיו עושיהם' כמוהם יש לכנות כגון אם שמו אברם יקרא אפרם³⁷ וכן כיוצא בזה.³⁸

34. הנה ברוב הש"ס נקרא שמו אביי ודעת רש"י גיטין ל"ד ב' והר"ן נדרים נ"ד ב' ורשב"ם פסחים ק"ב ב' שכן היה שמו, אמנם בשבת ל"ג א' ע"ד א' נדרים נ"ד ב' כתובות ס"ה א' [ועוד] מצינו ששמו נחמני.

35. דעת הסוברים ששמו נחמני הוא הערוך בערך אביי וכתב שאביי הוא מלשון שהי' מן האבות והגדולים בחכמה, והנה ממרן הגר"ח קנייבסקי שמעתי שאבי אביי נקרא נחמני, ודייק מרש"י גיטין ל"ד ב' ד"ה והלכתא שכתב ונראה בעיני דע"ש שרבה בר נחמני גידל אביי בביתו ולמדו תורה שהי' יתום השיאו "את שם אביו" נחמני, ואביו כוונתו אבי אביי, [אמנם בערוך פירש שאביו הכוונה אביו של רבה]. ויש שכתבו שאביי הוא עשה"כ (הושע י"ד ד') אשר בך ירוחם יתום [שהוא רמז בראשי התיבות] וצ"ל דאין זה כנוי שם לקרותו ע"ש יתמותו כי לא התכוונו בזה לביישו (מאאמו"ר). ועי' בספר תולדות תנאים ואמוראים ח"א ערך אביי ועי' רש"י הוריות י"ד א' שי"א שבלשון גנאי קרא לו נחמני כלומר עדיין אתה תלמידו של רב נחמן, ובספר באר שבע (בהוריות, שם) כתב שהוא שיבוש ותלמיד טועה כתבו, ומענין לענין אוסיף שמצינו שכינו שם כדי שלא להתפס ע"י הגוים כגון בן בג בג שכתב התוי"ט (באבות פ"ה מכ"ב) שגרים היו ולהסתירם מן המלשינים נקראו כך (וכבר כתב כן תוס' חגיגה ט' ב' ד"ה כבר ע"ש), אמנם בהקדמת הרמב"ם למשניות כתב שכן בג בג הוא ר' יוחנן [אמנם אוסיף חכם אחד דיתכן שכן בג בג אינו כינוי דהא גרם כשמתגיירים נקראים בשם חדש א"כ בחרו שם זה ויל"ע].

36. כגון קדושין נ"ג א' היו קוראין אותו בן חמצן, ועי' שבת נ"ו ב' ובן יהונתן מריב בעל וכי מריב בעל שמו והלא מפיוש שמו אלא מתוך שעשה מריבה עם בעליו יצתה ב"ק ואמרה לו וכו' (אגב מפיוש ג"כ אינו שמו, עי' ברכות ד' א'), ובב"ב צ"א ב' ולמה נקרא שמן מחלון וכליון מחלון שעשו גופן חולין וכו', ועי' מאירי ב"ק צ"א א' שפי' דברי הרמב"ם (פ"ג מחו"מ ה"ז) שכל המלבין פני אדם כשר אין לו חלק לעוה"ב ופירש מהו 'כשר' שאם הלבין לכוונת תוכחת כדי שיתבייש ויעזוב מתוך בשתו דרך רעה שלו רשאי ותבוא עליו ברכה והכל תלוי בכוונת הלב והרי נאמר (ויקרא י"ט) ויראת מאלוקיך, ובסנהדרין מ"ד ב' ולמה נקרא שמו זמה שעשה מעשה זמרי ועי' מנחות ק"י א' לא בבליים הם אלא אלכסנדרים הם, ומתוך ששונאין את הבבליים קורין אותם על שם בבליים, ומה שאין זה מכנה שם משום שהי' לצורך וכמ"ש תוס' שם שסברו שהם טעו (והסכים עמי בזה מרן הגר"ח ק.).

37. עי' ע"ז מ"ו ורע"א.

38. הנה כל סעיף זה הוא מלשון הספר חסידים סי' קצ"א עי"ש, ומצינו שכינו כגון אצל אלישע בן אבויה אחרי שיצא לתרבות רעה מכונה "אחר" כמבואר בחגיגה ט"ו א' (ואגב עי' בספר חסידים סי' תתקל"ח ובסי' תתקע"ז ובסי' תתקע"ח והובא לעיל הערה כ"ט) וכה"ג כתב בשערי תשובה

כשמכנים יהודי ע"ש ע"ז

כד. אם נכרים יקראו לשום יהודי ע"ש אלהיהם אל יניח אליהם לקרות שמו כך שהרי כתוב (יחזקאל כ"ח) חכם אתה מדניאל מדנאל כתיב חסר יו"ד לפי שמיחה דניאל לנבוכדנצר מלעשותו אלוה, ולא מיחה בו מלקרותו בלשצר בשם אלוהיו³⁹.

בינוי שם לע"ז

כה. מצוה לכנות שם גנאי לע"ז⁴⁰.

בינוי רוחני

שם האדם הוא רוחני

כו. מבואר בהרבה מקומות ששם שהאדם קרוי בו נקבע משמים לפי דרגתו⁴¹ ולפי"ז

בש"ג אנת רי"ט שמותר להכלים רשע הפורק מעליו עומ"ש, וכן פסק הח"ח בהל' לה"ר כלל ז' ס"ה ושם בבמ"ח, אך השפת אמת (באבות פרק ד') כתב שאין לבזות רשע ואם צריך לבזותו מ"מ רק את מעשיו ולא את שם האדם שבו וצ"ע כוונתו (הוב"ד בספר הזהירו בכבוד חבריכם עמוד קי"ט ע"ש עוד), ואי' בגמ' בסנהדרין נ"ב א' קוראים לרשע, בן רשע אפי' לרשע בן צדיק [ועי' בספר אורח מישרים סי' ה' סעיף י"ד]. והנה במגילה כ"ג א' א"ל יעקב מינאה וכתבו תוס' ד"ה אמר, יעקב מצאה גרסי' שאם הוה מין לא הי' מוזכרו דהא כתיב שם רשעים ירקב (משלי י'), ובמסורת הש"ס ציין לתוס' בע"ז י"ז א' ד"ה ויעקב שכתב דתרי יעקב הוה היה יעקב איש כפר סכניא שמוכר בע"ז י"ז א' שבא לרפאות את בן דמא כדאי' שם כ"ז ב', והי' אחר ששמו יעקב מינאה שריפא את ר' אבהו (ע"ז כ"ח א') ומוכר בחולין פ"ד א' (גבי חיה בכלל בהמה) עכ"ד תוס', וצ"ע איך כתבו כן הא כתבו במגילה שאין להזכיר שם זה דשם רשעים ירקב, ואכן בהגהות רז"ו הלוי ורי"א חבר בחולין כתבו לגרוס יעקב מצאה, ובהגהות היעב"ץ במגילה כתב שאולי נקרא מינאה ע"ש מקומו ומלשון ארץ מני ואשכנז עי' ירמיה נא כז, וע"ע תוס' שבת יב: ד"ה שבנא, וברמב"ם דעות ו ח.

והנה במה שאמרו ביומא ל"ח ב' מאי ושם רשעים ירקב אר"א רקביבות תעלה בשמותן דלא מסקינן בשמייהו, נסתפק חכ"א שליט"א אם אחר שמכנים לרשע שם מותר לקרוא בשם זה או דילמא הוי שם רשע. **ומרן הגר"ק** השיב בזה דאם כבר נתרגלו לקרותו בשם זה הוי שמו. עוד נסתפק חכ"א בקורא לבנו ע"ש רשע אם הוי מכנה שם לבנו והשיב **מרן הגר"ק** שלא הוי מכנה שם כי זה שמו אמנם אין נכון לעשות כן. ועי' היטב במש"כ **מרן הגר"ח קנייבסקי** בשיח השדה ח"א בסוף קונט' בשער המלך בענין לקרוא ע"ש רשע.

39. כל סעיף זה הוא מלשון הספר חסידים בסי' קצ"ד, וע"ע בסי' קי"ז וז"ל: ישראל ששומע שאומר עליו שהוא גוי צ"ל יהודי אני מנלן ממרע"ה שאמר רבש"ע יכנסו עצמותי לא"י הואיל ולא זכיתי ליכנס, כמו עצמות יוסף אמר הקב"ה מדמודה בארעיה יקבר בארעיה, יוסף שאמר (בראשית מ') כי גנב גנבתי מארץ העברים, וכו' עצמותיו ליכנס בארץ אבל אתה ששתקת כששמעת שאמרו עליך (שמות ב) איש מצרי הצילנו מיד הרועים ולא אמרת איש עברי לכן לא יכנסו עצמותיך לארץ.

40. ע"ז מ"ו א' מה ת"ל ואבדתם את שמם מן המקום הוא לכנות לה שם, וכ"ה בתמורה כ"ח ב' ובירושלמי ע"ז פ"ג ה"ו. ושמעתי מחכ"א שליט"א שנסתפק אם מקיים המצוה ע"י עצם הכנוי שמכנה העבודה זרה או רק כשמשתמש בכנוי יש לו המצוה. ועי' במאירי בע"ז שכתב עובדי האלילים וכו' שהיו קורין לע"ז שלהם בשם נאה כדי ליתן חנה על לב שומעיה ראוי לישראל המזכירה לכנות לה שם לגנאי וכו' ומשמע דדוקא כשיש לה שם נאה, והנה דין לכנות לה שם לגנאי נפסק בשו"ע סי' קמ"ו סט"ו וכתב שם הש"ך בשם פרישה דהוא דוקא בא"י וע"ש בט"ז שכבר

יתכן שגם כשיש כל ההיתרים לכנות שם יש לימנע משום זה.⁴²

דינו של המכנה וכפרתו

אם ב"ד עונשין על המכנה

כז. אם כינה שם לחבירו ונתבייש עי"ז פטור מדין ב"ד ומ"מ יש לב"ד לגדור בדבר כמו שיראו. בייש ת"ח ב"ד קונסין אותו ומ"מ ת"ח ימחול וכך נאה לו.⁴³

ירצה חבירו וילקה

כח. אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו [יומא פ"ה ב'] ולכן המכנה את חבירו ירצה אותו עד שיתפייס⁴⁴ וי"א שגם ילקה ויתוודה שלושים יום או יותר⁴⁵ וי"א שילקה ויתענה לכה"פ מ' יום⁴⁶ והמגנה גר יבקש ממנו מחילה ויתענה כל יום⁴⁷.

תמה בזה. ועי' במכילתא משפטים פר' כ' עה"פ ובשם, ובנצי"ב ע"ש היטב. ובעצם ספיקו של חכ"א עי' בזה בסדר יעקב עמ"ס ע"ז מ"ו א' אות ז' עי"ש כל הענין.

41. עי' ברכות ז' ב' שמא גרים ועי' בספר חסידים סי' רמ"ד מש"כ שם. ועי' אורות הגר"א ח"ב ערך נשמה וז"ל: ככל שהאדם מוסיף מעשים טובים מתחדש לו נשמה אחרת וכל הראשונים בטלים אליו ונהג סוד שהראשונים הי' להם שמות הרבה כידוע, ועי' בראשית חכמה שער הענוה פ"ד אות נ"ד וז"ל: חביבין הגרים שהקב"ה מוסיף על שמם וכו' וכן כל העולה לגדולה מוסיפין על שמו שנא' (בראשית י"ז) והי' שמך אברהם וכן ויקרא משה ליהושע בן נון יהושע ויש שממעטים את שמם בעבור מעשיהם הרעים שאחאב נביא השקר נקרא אחאב שנאמר (ירמיה כ"ט) ישימך אלוקים כצדקיהו וכאחאב, ובאוצר הידיעות ח"א עמוד רס"ט הביא מהאריז"ל שכשמלין התינוק וקורא אביו שמו, אינו במקרה אלא הכל ע"פ מעשיו וכו' ומה"ט בדק ר"מ השם ומוזה הי' יודע כדאי' ביומא פ"ג ב'.

42. כי הוי כאילו מכנה לו שם רוחני וסברא כעי"ז מצאתי לבעל בן איש חי בספרו בניהו עמ"ס מגילה (כ"ח א') וז"ל: ויש טעם בזה שהאריך ימים כי ידוע חיות האדם תלויה באותיות שמו וכמ"ש הרב ערבי נחל ז"ל ע"פ נפש חיה הוא שמו, ואם מוזכרו באותיות שמו ממש מחזק החיות שלו שהם תלויים באותיות שמו ולכך זכה בעבור זה לחיים ארוכים עכ"ד.

43. לשון הרמב"ם פ"ג מחובל ומזיק ה"ה המבייש את חבירו בדברים וכו' פטור מן התשלומין ויש לב"ד לגדור בדבר בכל מקום ובכל זמן כמו שיראו ואם בייש ת"ח חייב לשלם לו בושת שלימה אע"פ שלא ביישו אלא בדברים כבר נפסק הדין שכל המבייש ת"ח אפילו בדברים קונסין אותו וגובין ממנו משקל וכו' תשעה סלעים פחות רביע, וקבלה היא בידינו שגובין קנס זה בכל מקום בין בארץ בין בחוצה לארץ, מעשים היו אצלנו תמיד בכך בספרד ויש ת"ח שהיו מוחלין על זה וכך נאה להם ויש שתובע ועושין פשרה ביניהן אבל הדיינים היו אומרים למבייש חייב אתה ליתן לו ליטרא זהב, אע"פ שהמבייש שאר העם בדברים פטור מן התשלומין עוון גדול הוא ואינו מחרף ומגדף לעם ומביישן אלא רשע שוטה ואמרו חכמים הראשונים שכל המלביין פני אדם כשר מישראל ברבים אין לו חלק לעוה"ב עכ"ל הרמב"ם. וע"ע בשו"ע חו"מ סי' ת"כ סל"ח ורמ"א שם (שהביא י"א שלוקה מדרות) ובדין מבייש ת"ח בדברים ביו"ד סי' רמ"ג ס"ז.

44. ראשית חכמה שער התשובה פ"ז אות מ"ג, ועי' באו"ח סי' תר"ו ס"א כמה פרטים בפיוס חבירו ודין אם אינו מתפייס, ובח"ח הל' לה"ר כלל ד' סעיף י"ב ובבמ"ח שם ואז יהי' לו חלק לעוה"ב (מאירי ב"מ נ"ח ב').

45. מגורת המאור פ"ג, תשובה עמוד קי"ט. ועי' בכלבו סי' קי"ח ד"ה שלשה שלא מועיל מחילה לבד.

בושת למשפחה

כט. אם גרם גם למשפחה בושת יתכן שצריך לפייסם⁴⁸.

תנ"ח 1234567

תנ"ח 1234567

ברוך רחמנא דסייען

כמה הערות בסוגית מכנה שם מחכ"א שליט"א

(א) ב"מ נ"ח ב' א"ל אביי לרב דימי במערבא במאי זהירי א"ל באחוורי אפי דאמר רבי חנינא הכל יורדין לגיהנם חוץ משלשה הכל ס"ד אלא אימא כל היורדין לגיהנם עולים חוץ משלשה שיורדין ואין עולין ואלו הן הבא על אשת איש והמלבין פני חבירו ברבים והמכנה שם לחבירו מכנה היינו מלבין אע"ג דדש ביה בשמיה. וצ"ע אכתי למה נזהרו באחוורי אפי יותר ממכנה שם [ומאשת איש ל"ק דזה אין מצוי כ"כ] וצ"ל דגם היו זהירים במכנה שם אלא דזה נכלל במלבין [ואפי' שאין פניו מתלבנות כמש"כ רש"י] אמנם צ"ע בעיקר קושיית הגמ' מכנה היינו מלבין הא איכא חילוק דבמלבין כתוב מלבין פני חבירו ברבים ובמכנה לא כתוב ברבים, וע"כ צ"ל דהי' פשוט לגמ' שג"כ מכנה היינו ברבים.

(ב) ברש"י ד"ה דדש ביה, כבר הורגל בכך שמכנים אותו ואין פניו מתלבנות ומכל מקום זה להכלימו מתכוין. אין לפרש דאם דש ביה הוא פחות עוון אלא כוונת רש"י שאפי' שרק מצטער אבל לא מתבייש מ"מ כיון שלהכלימו מתכוין יורד לגיהנם ואינו עולה, ובעיקר דברי רש"י צ"ע באמת למה יעבור לאו סו"ס הלה לא נתבייש ולמה זה כ"כ חמור וי"ל. אמנם אכתי צ"ע מ"ש כל מצער חבירו שיורד לגיהנם ועולה ואילו מכנה ש"ר אפי' אם הלה רק נצטער בלי להתבייש, יורד ואינו עולה וצ"ל דכינאי הוא צער קבוע יותר וצ"ע.

(ג) הח"ח (בפתיחה להל' לה"ר, לאוין אות י"ג) כתב ופעמים הרבה מצוי וכו' שרגילין הרבה פעמים לבזות לחבירו במעשיו הראשונים או בפגם משפחה או במעוט חכמתו בתורה או במלאכתו כל איש לפי ענינו אשר נאמר לו דברים אשר יכעיסוהו ויבהילוהו ולא יוכל להעזר מהם וכו' עובר על לאו דלא תונו וכו' ומה שכתב ולא יוכל להעזר להם, לשון זה ג"כ ברמב"ם בסה"מ מצוה רנ"א וחינוך מצוה של"ח ובשערי תשובה ש"ג מאמר רי"ד [ועי' בבאר מים חיים] וכנראה שכתבו זה מלשון הגמ' [ב"מ נ"ח ב'] אם הי' בעל תשובה אל יאמר לו זכור מעשיך הראשונים וכו' ע"ש כל הדוגמאות ומוכח שאלו טענות שאין לו תשובה עליהם, אך נראה שזה לאו דווקא וג"כ אם יש לו להשיב עליהם עובר בלא תונו, רק אורחא דמילתא נקטי. וראי' אלימתא מדאמר' בגמ' [שם]

46. כ"כ בשו"ת מהר"ם רוטנבורג חלק ד' (דפוס פראג) סימן אלף כ"ג. [עי"ש שהאריך].

47. ראשית חכמה שער התשובה ס"ז אות מ"ד.

48. כו א"ל מרז הגר"ח קנייבסקי וראיה מכתובות מ"א א' דלמא לא ניחא להו לבני משפחה.

לא יתלה עיניו על המקח בשעה שאין לו דמים שהרי הדבר מסור ללב וכו' וצ"ע למה נחשב שהמוכר לא יכול להשיב על טענותיו ואלא ע"כ שזהו לאו דוקא [שו"ר ביד דוד בב"מ שנתקשה למה תולה עיניו על המקח הוי לא תונו].

(ד) תענית כ' ב' שאלו תלמידיו לר"א בר אהבה במה הארכת ימים אמר להם וכו' ולא קראתי לחבירי בהכינתו ואמרי לה בחניכתו, ועי' במהרש"א בח"א דרוב המעלות דחשיב הכא הם עבירות גדולות אלא כיון שרובא דעלמא נכשלים בהן התפאר באלו הדברים, וצ"ע שהמהרש"א סותר לדבריו במגילה כ"ח א' שתמה שם לרש"י שפירש דמה שנשתבח ר"ז שלא קרא לחבירו בחניכתו היינו כינוי גנאי, מאי רבותא הא המכנה שם לחבירו אין לו חלק לעוה"ב ע"ש וצ"ע.

[1234567]

[1234567]

[1234567]

[1234567]

[1234567]

[1234567]

תחרות של מכני-שם

...ובכלל זה שלא להכות איש את רעהו בלשון... ולא יקרא לו בשם שהוא בוש ממנו, וכמה הותרה הרצועה הזאת בעו"ה לכנות שם רע זה לזה וזה לזה, ומתפארים על המכנה שם יותר מכוער ומגונה, ואולת הוא להן וכלימה, שאפילו כבר רגיל בו ואין פניו מתלבנים אסור כדאיתא בגמרא בשלהי הזהב.

"ספר הזכרונות" למהר"ש אבוהב זצ"ל, הלכות שונות פ"ו

הדפסה ברזולוציה מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

תורת האדם לאדם - ו: קובץ תורני במצות שבין אדם לחבירו (3) { 51 } עמוד מס: 110 הודפס ע"י אוצר החס